

Jak znaleźć norweski w norweskim? Problemy w doborze źródeł do badań językowych w okresie średnionorweskim (1350–1550)

Wie man Norwegisches im Norwegischen findet? Probleme bei der Auswahl von Quellen für sprachwissenschaftliche Forschung aus der mittelnorwegischen Zeit (1350–1550)

Der Beitrag befasst sich mit der Problematik der Arbeit mit Textmaterial aus der mittelnorwegischen Periode (1350–1550), das in Norwegen geschrieben wurde. Schwierigkeiten resultieren hauptsächlich aus dem Sprachkontakt mit anderen skandinavischen Ländern im Mittelalter. Diese Periode war geprägt von starkem Sprachwandel, und ziemlich viele Originalmanuskripte sind bis heute erhalten geblieben, was es uns ermöglicht, die mittelalterliche Schriftsprache zu erkunden. Das Wissen um den historischen Hintergrund ist in diesem Fall notwendig, wenn man eine diachrone Studie über die mittelnorwegische Sprache durchführt, da die externe Sprachgeschichte beim Sprachwandel eine bedeutende Rolle spielen konnte. Im Text wird das Sprachmaterial vorgestellt. Das größte Problem besteht darin, dass man nur selten mit Sicherheit sagen kann, dass ein bestimmtes Manuskript, das zwischen 1350 und 1550 geschrieben wurde, eindeutig norwegisch ist. Viele Spuren der ostskandinavischen Sprachen sind im Mittelnorwegischen zu finden, und Beispiele dafür werden in diesem Artikel präsentiert. Drei Studien, die von norwegischen Linguisten durchgeführt wurden, werden vorgestellt, um ein Beispiel für eine Lösung zu zeigen, wie man mit dem mittelnorwegischen Sprachmaterial umgehen kann. Der Artikel unterstreicht, dass der Begriff „die mittelnorwegische Sprache erforschen“ ganz weit von der Wahrheit entfernt ist, und erwähnt einer Reihe von Forschern, die für ihre Arbeit in der mittelnorwegischen Periode und im entsprechenden Textmaterial bekannt sind.

Schlüsselwörter: historische Linguistik Mittelalter, Mittelnorwegisch, Sprachkontakt

How to Find Norwegian in Norwegian? Problems in the Selection of Sources for Linguistic Research from the Middle Norwegian Period (1350–1550)

The aim of this article is to introduce one of the main difficulties encountered when working with text material written during the Middle Norwegian period (1350–1550) in Norway, difficulties primarily resulting from language contact with other Scandinavian countries during the Middle Ages. This particular period was characterized by language change and a considerable number of original manuscripts have survived to our times, allowing us to explore the written language of medieval times. Understanding the historical background is necessary when conducting a diachronic study on Middle Norwegian, as external language history plays a significant role in certain linguistic changes. In the text, the language material is

presented. The primary challenge is that we can rarely definitely determine that a given manuscript written between 1350 and 1550 is definitely in Norwegian. A lot of traces from Eastern Scandinavian languages can be found, and examples of them are given in this article. Three research papers, written by Norwegian linguists, are presented in an attempt to show an example of a solution to how to work with Middle Norwegian language material. The article underlines that the phrase „to research the Middle Norwegian language“ is most likely far from the truth and promotes the approach of a number of researchers, famous for their work on the Middle Norwegian period and text material.

Keywords: historical linguistics, Middle Norwegian, Middle Ages, language contact

Author: Maria Klejnowska, Adam Mickiewicz University, Al. Niepodległości 4, 61-874 Poznań, Poland, e-mail: maria.klejnowska@amu.edu.pl

Received: 27.11.2025

Accepted: 25.1.2026

Współcześnie język norweski posiada około pięciu milionów rodzimych użytkowników, a jego zróżnicowanie dialektów oraz ich obecność w przestrzeni publicznej stanowią fenomen na skalę europejską. Również nietypowa jest sytuacja, w której język posiada dwa warianty zapisu – „bokmål” i „nynorsk”. Już w średniowieczu bogactwo językowe regionu było wyraźnie widoczne, o czym świadczą tysiące zachowanych do naszych czasów manuskryptów. Praca z norweskimi średniowiecznymi tekstami wiąże się jednak z licznymi trudnościami, wynikającymi nie tylko z charakterystyki tekstów, lecz również realiów epoki, w której powstawały.

Wielu językoznawców uważa, że kontynentalne języki skandynawskie są w rzeczywistości trzema dialektami jednego języka (por. Torp 1998: 26, Sandøy 2011: 19). Ze względu na ich bliskie pokrewieństwo można je określić jako języki typu „Abs-stand”, jednak czynniki polityczne, kulturowe i geograficzne sprawiły, że powszechnie postrzegane są jako trzy odrębne języki narodowe. Współcześnie możliwe jest jednoznaczne rozróżnienie tych języków na podstawie nawet krótkich fragmentów tekstów. Jednak pięćset lat temu i wcześniej różnice między nimi były znacznie mniej wyraźne, co istotnie utrudnia określenie, w którym z tych trzech języków dany tekst został napisany. Berg (2013: 67) zwraca uwagę, że języki skandynawskie w tym czasie są jedynie abstrakcjami w kontinuum dialektalnym.

Silna współpraca skandynawska oraz dominacja Danii nad Norwegią mają swoje odzwierciedlenie w średniowiecznym materiale piśmiennym. Język norweski znajdował się pod silnym wpływem języka średnio-dolno-niemieckiego oraz języków wschodnio-skandynawskich – szwedzkiego i duńskiego. Ten ostatni stopniowo zastępował norweski w piśmie, co znacząco utrudnia badania nad językiem średniorweskim. W związku z tym historycy języka norweskiego opracowali różne strategie badania języka okresu późnego średniowiecza w Norwegii.

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie zmian zachodzących w języku średniorweskim pod wpływem intensywnego kontaktu językowego z szwedzkim i duńskim oraz omówienie możliwych strategii jego badania. W pierwszej części artykułu

zarysowano tło historyczne późnego średniowiecza w Norwegii oraz opisano zachowany materiał źródłowy wykorzystywany współcześnie w badaniach językoznawczych. Druga część poświęcona jest analizie wybranych zmian w zapisie języka norweskiego, wynikających z kontaktu z językiem duńskim. Następnie zaprezentowane zostaną trzy przykłady badań historycznojęzykowych nad językiem średnionorweskim, ukazujące różnorodne podejścia metodologiczne do tego zagadnienia. Artykuł kończy podsumowanie, w którym podjęto próbę odpowiedzi na pytania, zadane na koniec części drugiej, wynikające z refleksji nad specyfiką badań nad średniowiecznym językiem norweskim.

1. Tło historyczne, piśmiennosc w średniowieczu i materiał źródłowy

Refleksje nad stanem języka norweskiego w średniowieczu należy osadzić w kontekście historycznym, aby możliwe było pełniejsze zrozumienie trudności związanych z jego badaniem. Okres średnionorweski przypada na lata ok. 1350–1550, choć w niektórych źródłach jako datę końcową przyjmuje się rok 1536, uznawany za moment przełomowy ze względu na wprowadzenie protestantyzmu w Norwegii. Początek tego okresu wiąże się z rozprzestrzenianiem się epidemii dżumy, która pochłonęła życie około 60 % populacji kraju. Jednym z bezpośrednich skutków epidemii była śmierć wielu osób piśmiennych, w tym duchownych odpowiedzialnych za przekazywanie wiedzy oraz nauczanie czytania i pisania kolejnych pokoleń (Indrebø 2001: 202, Seip 1955: 225). W konsekwencji tradycja piśmiennicza w Norwegii uległa znacznemu osłabieniu, co stworzyło warunki sprzyjające wpływom zewnętrznym. Pod koniec XIV wieku z inicjatywy duńskiej królowej Małgorzaty I w Skandynawii zawiązano Unię Kalmarską, łączącą Danię, Szwecję i Norwegię pod jednym królem. Sojusz ten był jednoznacznie zdominowany przez Danię, podczas gdy Norwegia stanowiła jego najsłabsze ogniwo. Oficjalnym językiem Unii był duński, co przyczyniło się do dalszego osłabienia norweskiego jako języka piśmiennictwa i administracji.

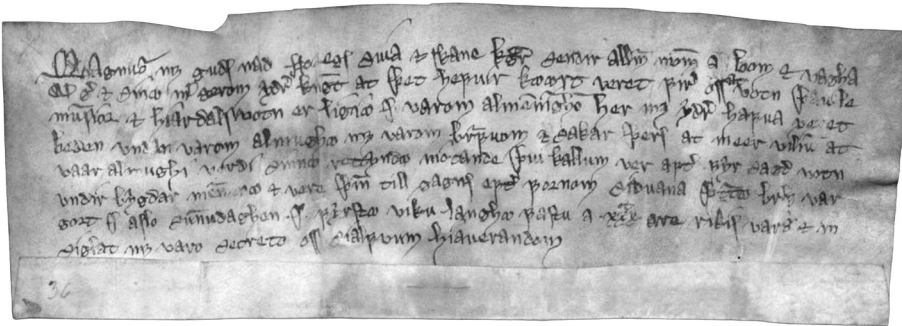
Badania oparte na średniowiecznym materiale źródłowym napotykać wiele uniwersalnych trudności, niezależnie od jego pochodzenia czy specyfiki badanych zagadnień językowych. Wiele manuskryptów przetrwało do naszych czasów w stanie niekompletnym, zawierając liczne luki. Ponadto są to materiały wyjątkowo delikatne, podatne na uszkodzenia spowodowane nieodpowiednim przechowywaniem lub niewłaściwym traktowaniem. W wielu przypadkach dysponujemy jedynie kopiami lub odpisami tekstów, ponieważ oryginały zostały zagubione bądź uległy zniszczeniu.

Bogaty korpus średniowiecznych manuskryptów zawdzięczamy w dużej mierze kolekcjonerom i badaczom, takim jak islandzki uczonec Árni Magnússon. Jego działalność, polegająca na gromadzeniu i przepisywaniu skandynawskich tekstów, znacząco przyczyniła się do ich przetrwania zarówno w oryginale, jak i w kopii. Kolekcja nazwana jego imieniem („The Arnamagnæan Manuscript Collection”) obejmuje m.in. 776 norweskich dyplomów oraz 2895 apokryfów.

Obszerny zbiór manuskryptów powstałych w Norwegii między XIII a XVI wiekiem – obejmujący zarówno oryginały, jak i odpisy – został opublikowany w serii tomów „Diplomatarium Norvegicum” (DN). Mimo imponującej liczby dokumentów, materiał ten cechuje stosunkowo niewielkie zróżnicowanie.

Zbiór składa się z 23 tomów, które zostały zdigitalizowane i obejmują około 20 000 przetranskrybowanych manuskryptów. Są to przede wszystkim dyplomy – zarówno oryginały, jak i kopie – sporządzone głównie w językach skandynawskich, ale także w łacinie, średnio-niemieckim i innych językach. Dokumenty te dotyczą szerokiego zakresu spraw związanych z Norwegią. Dyplomy, rozumiane jako szeroko pojęte średnio-wieczne listy (Hamre 2004: 1), obejmują m.in. testamenty, orzeczenia sądowe, akty notarialne oraz korespondencję prywatną. Stanowią one kluczowe źródło badań nad językiem średniorweskim (Berg 2019: 49).

Dyplomy są jedynym zachowanym materiałem źródłowym, który powstawał nieprzerwanie przez cały okres średniorweski. Zbiór jest dostępny online i stanowi podstawę dla wszystkich poniższych cytatów, przywoływanych w formie [DN tom: numer, rok].

Il. 1. Przykład zachowanego dyplomu

2. Rozwój pisanego języka norweskiego pod wpływem języka duńskiego

Przez cały okres średniorweski język norweski podlegał wpływom średnio-niemieckiego, szwedzkiego i duńskiego. Wszystkie te języki odcisnęły swoje ślady, które widoczne są we współczesnym norweskim. Jednak to język duński całkowicie zdominował język pisany, przerywając ciągłość norweskiej tradycji piśmienniczej.

Języki zachodnioskandynawskie (norweski, islandzki, farski) charakteryzowały się większym konserwatyzmem niż języki wschodnioskandynawskie (duński, szwedzki). Zmiany językowe, obserwowane w trzech kontynentalnych językach skandynawskich, następowały w różnym tempie i w odmiennych okresach. Tempo tych zmian nie było również jednolite na terenie całej Norwegii. W późnym średniowieczu różnice dialektalne w kraju były już znaczące, co wynikało nie tylko z wpływów obcych języków, ale także z uwarunkowań geograficznych.

Pierwsze wpływy języka duńskiego w norweskim piśmie pojawiają się około 1390 roku (Indrebø 2001: 177), co zbiega się w czasie z powstaniem Unii Kalmarskiej. Od tego momentu aż do początków XIX wieku w historii Norwegii można mówić o tzw. dansketida – czasach duńskich. Termin ten odnosi się do okresu unii z Danią, w którym oba kraje pozostawały pod panowaniem jednego monarchy. W językoznawstwie dansketida odnosi się natomiast do okresu od reformacji do początków XIX wieku, kiedy to język duński dominował w piśmiennictwie norweskim.

Z początku duńskie wpływy były nieznaczące, ograniczone do poszczególnych leksemów czy też form gramatycznych. Jednym z pierwszych elementów duńskich widocznych w norweskich dyplomach jest pojawienie się zaimka pierwszej osoby liczby pojedynczej *jeg(h)/ieg(h)/iek*, który zastąpił rodzime *ek/eg*:

- *ath iek war a Gerde* [DN II: 866, 1467], [„byłem w Gerde”];
- *skal jegh geffwe* [DN I 918, 1477], [„dam”];
- *szom jegh otthe* [DN IX 626, 1529], [„który posiadałem”].

Niemniej formy rodzime wciąż można napotkać w manuskryptach z XV wieku. Skrybowie również często byli niekonsekwentni w zapisie form – w jednym dyplomie można znaleźć różne zapisy tych samych zaimków:

- *kungør jak Eengelbrikt Amundsson* [DN II: 928, 1484], [„ja Engelbrikt Amundsson informuję”];
- *ek krafder ok* [DN II: 928, 1484], [„ja żądam”];
- *Thet kennist ek Hans Rorenbergh* [DN IX: 343, 1462], [„ja Hans Rorenbergh informuję”].

Zmiana zaimka pierwszej osoby liczby mnogiej na *wi/vi/vy* jest cechą, która mogła pojawić się zarówno w efekcie kontaktu z duńskim, jak i szwedzkim. Zarówno zaimek *jeg*, jak i *vi* są powszechnie używane w współczesnym norweskim, w wariantach bokmål:

- *ath wij haffue seeth och hørt* [DN IX: 229, 1420], [„że widzieliśmy i słyszeliśmy”];
- *helsom wi Jwthe Knutsson* [DN III: 747, 1438], [„pozdrawiamy my Jwthe Knutsson”];
- *at wi worom i Styffs garden* [DN III: 840, 1457], [„że byliśmy w posiadłości Styffa”];
- *at vy vorom* [DN IX: 320, 1453], [„że my byliśmy”].

Poprzez wpływy wschodnioskandynawskie w piśmie mogło pojawiać się <v> zamiast <hv> w nagłosie. Odzwierciedlenie tego widać we współczesnej wymowie. W wariantach nynorsk preferowane jest dzisiaj /kv/ zamiast /v/ w nagłosie, podczas gdy bokmål podobnie do duńskiego i szwedzkiego preferuje formy <hv>, wymawiane jako /v/ (na przykład w słowie biały *kvit* vs. *hvit*):

- *met vad vi giorde der* [DN X 323, 1522], [„z tym co zrobiliśmy tam”];
- *wilked gud maa rade* [DN X 683, 1535], [„w której Bóg może doradzić”].

Monoftongizacja jest również efektem kontaktu z zarówno duńskim, jak i szwedzkim. Dotyczy najczęściej zmiany /ei/ > /e/, współcześnie jest również widoczna w norweskim. W językach wschodnioskandynawskich możemy znaleźć niewiele słów z dyftongami, podczas gdy w wielu dialektach współczesnego norweskiego dyftongi wciąż są powszechne, szczególnie w wariantach nynorsk:

- *wrede* [DN XXXIII 139, 1515], [„złość”];
- *vii vet* [DN I 1104, 1545], [„my wiemy”].

Często występująca w językach skandynawskich końcówka czasownika <-s/-st>, pochodzi od staronordyckiego zaimka zwrotnego *sik*. Typowy zapis dla języka średnionorweskiego, który zachował się w wariantcie nynorsk to <-st>. Języki wschodnioskandynawskie charakteryzowały się zapisem <-s>, który współcześnie używany jest w wariantcie bokmål. W dyplomach obie formy, rodzima i napływowa, są obecne:

- *kennes iegh Hakon* [DN IX: 228, 1419], [„ja Hakon potwierdzam”];
- *Thet kennist ek Hans Rorenbergh* [DN IX: 343, 1462], [„to potwierdzam ja Hans Rorenbergh”];
- *ath hedhanaff haldas skulo* [DN I: 951, 1486], [„że odtąd ma obowiązywać”];
- *kennes iegh* [DN IV: 1060, 1512], [„ja potwierdzam”].

Język duński w średniowieczu cechował całkowity brak odmiany przez przypadki, podczas gdy w języku norweskim odmiana przez przypadki zaniknęła dużo później niż w języku duńskim. Poniższe przykłady zawierają przyimek *med*, *z*, który w średnionorweskim wymusza użycie celownika, jednak pod wpływem duńszczyzny przypadek nie został w żaden sposób zaznaczony:

- *medh thetta wart opne breff* [DN X 249, 1475], [„z tym jawnym listem”];
- *met ein piill* [DN II 1064, 1520], [„włócznie”].

Duńskie wpływy przyczyniły się również do rozbudowania różnorodności dialektalnej. Część średniowiecznych innowacji duńskich jest wciąż widoczna w języku w większości kraju, choć niektóre z nich są ograniczone geograficznie. Pod wpływem języka duńskiego zaobserwować można lenicję głosek /p, t, k/, które udźwięczniły się do /b, d, g/. Zjawisko to jest wciąż bardzo wyraźne w dialektach południowej Norwegii, np. w Kristiansand:

- *medh righens raad* [DN II 886, 1472], [„z radą królestwa”];
- *Norske oc Swenske skib* [DN XIII 613, 1535], [„norweskie i szwedzkie okręty”];
- *Her forlade vii oss visligenn till* [DN V 1007, 1510], [„tutaj mądrze powierzamy się”].

Dyplomy, z których zostały wzięte powyższe przykłady można opisać jako norweskie z cechami duńskimi. Jednak wraz z początkiem XVI wieku znalezienie tekstów, w których język norweski jest dominujący, staje się znacznie trudniejsze. Reformacja oraz tłumaczenie biblii na język danego kraju zwykle wzmacniały status języka narodowego. W połowie XVI wieku Norwegia związana z Danią unią, niemal całkowicie utraciła swoją tradycję piśmienną, w związku z czym reformacja nie miała takiego wpływu na język, jak w przypadku innych krajów. Pełne tłumaczenie Biblii na norweski zostało wydane dopiero z początkiem XX wieku, podczas gdy duńska wersja pojawiła się już w połowie XVI wieku. Przejście między językiem norweskim a duńskim było stopniowe. Wymienione przykłady zmian pojawiały się najpierw sporadycznie, jednak już w XVI wieku spisane zostały pierwsze dyplomy całkowicie zdominowane przez duńszczyznę.

Jednak norweski nie zaniknął całkowicie, przerwana została jedynie tradycja piśmienna. Norweski w mowie, szczególnie poza dużymi miastami, został podtrzymany.

Leksykon norweski pozostał pełny słów niezrozumiałych dla Duńczyków. Próby ich zebrania dokonał duński teolog Erik Pontoppidan w zbiorze „Glossarium Norvagicum, eller Forsøg paa en Samling af saadanne rare Norske Ord som gemeenlig ikke forstaaes af Danske Folk, Tilligemed en Fortegnelse paa Norske Mænds og Qvinders Navne, det fælles Sprog til Oplysning og Forbedring” [Glossarium Norvagicum, czyli próba zebrania dziwnych norweskich słów, które zazwyczaj nie są zrozumiałe dla Duńczyków, wraz z listą norweskich imion męskich i żeńskich, wspólny język oświecenia i doskonalenia¹](1749). Mimo przerwy w piśmiennictwie, śladów języka norweskiego można doszukiwać się również w tak zwanych „czarnych księgach” (nor. „svartebøker”)¹, które powstawały między XVII a XIX wiekiem.

Biorąc pod uwagę skomplikowaną historię Norwegii i rozwoju języka wypełnionego obcymi wpływami, nasuwają się dwa ważne pytania, które powinny paść, gdy rozpoczyna się badania języka okresu średnionorweskiego: z jakim językiem mam właściwie do czynienia? Czy można mówić o badaniu języka średnionorweskiego?

3. Strategie badań języka średnionorweskiego

Próbując odpowiedzieć na powyższe pytania przedstawię podejścia w badaniach trzech norweskich językoznawców. Profesorowie Ivar Berg i Endre Mørck, związani odpowiednio z uniwersytetem w Trondheim (NTNU) i uniwersytetem w Tromsø (UiT) są współczesnymi, norweskimi językoznawcami, zajmującymi się między innymi okresem średnionorweskim. Ostatnia wspomniana językoznawczyni to Åse Wetås pełniąca funkcję dyrektora Rady Języka Norweskiego (Språkrådet).

Badania przedstawione poniżej są zbudowane na materiale z „Diplomatarium Norvegicum”. Doskonale oddają one charakterystykę tego źródła i stanowią wzorcowe jego użycie w badaniach historycznojęzykowych.

W rozprawie doktorskiej z 2013 pt. „Eit Seinmellomalderleg Skrivemiljø: Nidaros Erkesete 1458–1537” [Późnośredniowieczne środowisko osób piśmiennych: Arcybiskupstwo w Nidaros⁴]. Ivar Berg bada język pisany środowiska skupionego wokół arcybiskupstwa w Nidaros (Trondheim) pod koniec średniowiecza. Badacz stawia następujące pytania badawcze: co źródła mówią nam o języku w Norwegii około roku 1500 i środowisku osób piśmiennych? Jak używane są różne języki/warianty? Wykorzystując przede wszystkim materiał z „Diplomatarium Norvegicum”, oraz kilka tekstów z innych źródeł, opisuje on jedynie **język pisany** danej społeczności tamtego okresu. Pomimo użycia materiałów średnionorweskich, nie sygnalizuje on w żaden sposób, jakoby badał język średnionorweski. W okresie uwzględnionym w badaniu Norwegia stopniowo traci niezależność, a język duński znacząco się umacnia jako język administracji. Rola historii w tej pracy jest znacząca, a sytuacja polityczna i religijna

¹ Czarne księgi stanowiły zbiór porad medycznych i zaklęć. Łączyły w sobie folklor i elementy wiary chrześcijańskiej.

wyczerpująco opisana. Materiał do badań dobrany jest wyłącznie na podstawie historycznej, zaczynając od objęcia stanowiska arcybiskupa przez Olava Trondssona (1538), kończąc na ostatnim katolickim arcybiskupie w Norwegii Olavie Engelbrektssonie.

Artykuł Endre Mørcka „Forma på det mediopassive suffikset i mellomnorske diplomer” [„Forma sufiksu medialnego w średnionorweskich dyplomach”] obejmuje badanie przeprowadzone na podstawie 5569 dyplomów. Zajmuje się dystrybucją sufiksu <-sk> i wszystkich wariantów jego zapisu w średnionorweskich dyplomach, powstałych na terenie ówczesnej Norwegii. Autor wskazuje, że celem tego artykułu jest opis formy sufiksu medialnego w okresie średnionorweskim: „formålet med denne artikkelen er å beskrive forma på det mediopassive suffikset i mellomnorsk tid” (2016: 4). Dyplomy do badania dobrał według kryterium geograficznego – musiały powstać w ówczesnej Norwegii. Drugim kryterium było to, że dyplom musiał być oryginalny, a nie stanowić odpisu. Mørck wyraźnie zaznacza to, że jego badania nie stanowią opisu ówczesnego języka norweskiego, a jedynie **opis języka na terenie Norwegii**: „Det må understrekes at kildematerialet er tekster skrevet i det daværende Norge, og ikke bare tekster skrevet på norsk” [„Musi zostać podkreślone, że materiał źródłowy to teksty napisane w ówczesnej Norwegii, a nie tylko teksty napisane po norwesku”] (2016: 5). Dystrybucja zapisu badanego sufiksu została pokazana na przestrzeni lat (1350–1524). Mørck dokonał również próby analizy socjolingwistycznej dystrybucji dyplomów, jednak bez wyciągania stanowczych wniosków w tym temacie. W swoim tekście wskazuje również wady średnionorweskich dyplomów jako materiału do badania języka, jednocześnie dostrzegając ich potencjał i nakreślając, w jaki sposób można z nimi pracować.

Hasło „język średnionorweski” jest jednak obecne w norweskiej literaturze. Pojawia się na przykład w rozprawie doktorskiej Åse Wetås: „Kasusbortfallet i mellomnorsk: ein komparativ studie av proprialt og appellativisk materiale” [„Zanik przypadków w języku średnionorweskim: badanie porównawcze materiału propriального i apelatywnego”] (2008). Mając na uwadze intensywność wpływów duńskich, jak i to że nastąpiła zmiana języka pisanego, mogłoby się wydawać, że Wetås zatytułowała swoją rozprawę nierozważnie. Jednak badaczka jest świadoma trudności związanych z obcymi wpływami na język norweski, co wyraźnie podkreśla w załączniku do rozprawy, w którym przedstawia użyte do badania dyplomy, wraz z adnotacją, jakie wpływy są na nich widoczne. Wetås dobrała swój materiał ostrożnie, obejmuje on dyplomy powstałe tylko w XV wieku, w których język norweski jest dominujący, i które posiadają jedynie ślady innych języków. W przeciwieństwie do badań Berga i Mørcka, poddaje ona krytyce dobierany materiał do analizy na podstawie fonologii, morfologii i leksyki, wskazując na elementy typowo norweskie i typowo wschodnioskandynawskie widoczne w dyplomach (Wetås 2008: 97–98).

4. Podsumowanie

Burzliwa historia Norwegii znajduje odzwierciedlenie w zmianach językowych. Przez cały okres późnego średniowiecza język norweski charakteryzuje się dynamicznymi

zmianami, zarówno tymi zachodzącymi samoistnie, jak i pod wpływem czynników zewnętrznych. Wraz z spadkiem znaczenia politycznego statusu języka narodowego również osłabł, zwiększając jego podatność na obce wpływy, a nawet całkowite zastąpienie przez język duński w piśmie. Stanowi to znaczne utrudnienie w badaniach historycznojęzykowych, ponieważ w okresie późnego średniowiecza nie możemy mówić o „czystym” języku średniorweskim, a niektórzy badacze podważają słuszność wyróżniania tego okresu językowego w ogóle. By uniknąć niejednoznaczności, we własnych badaniach zazwyczaj używam sformułowania „w średniorweskich dyplomach” lub „w okresie średniorweskim”.

Przedstawione przykłady wpływów duńskich na język norweski stanowią zaledwie ułamek motywowanych zewnętrznie zmian językowych. Tym samym są one częścią większego obrazu zmian zachodzących w wyniku kontaktu językowego. Niemniej to właśnie kontakt z innymi Skandynawami odcisnął na języku norweskim największe piętno, nie tylko ze względu na wschodnioskandynawskie innowacje, ale również na to, że wiele zapożyczeń średniodolnoniemieckich pojawiło się w średniorweskim przez kontakt z Duńczykami i Szwedami, u których nowe słowa zakorzeniły się wcześniej.

Omówione zjawiska pozwalają uchwycić istotę problematyki badań nad językiem średniorweskim. W celu podsumowania rozważań, odpowiem na pytania postawione w zakończeniu części 2.

Z jakim językiem mamy właściwie do czynienia?

Najbezpieczniejszym określeniem będzie język średnioskandynawski, które w kryteriach wyłącznie lingwistycznych obejmuje również ówczesny język duński i szwedzki. Ze względu na czynniki polityczne, kulturowe i geograficzne, tak jak w przypadku współczesnego języka norweskiego, średniorweski można wyróżnić jako odrębny język. Wiele elementów jest wspólnych dla wszystkich trzech języków, co sprawia, że trudno jest przyporządkować je do jednego. W przypadku średniowiecznych manuskryptów, przy bardzo krótkich fragmentach tekstu, jednoznaczne przypisanie ich do określonego języka może okazać się niemożliwe. Współcześnie różnice w ortografii pozwalają łatwo rozróżnić je w piśmie.

Przyjęte ramy czasowe dla średniorweskiego, wydają się być dobrze uzasadnione i osadzone w znaczących dla historii wydarzeniach. Wyróżnienie tego etapu rozwoju języka jest również przyjęte przez większość językoznawców. Jednak niektórzy badacze nie zgadzają się z taką periodyzacją i proponują określenie „młodszy staronorweski” (nor. *yngre gammelnorsk*) (Rindal 1993), bądź w ogóle nie wyróżniają osobnego okresu. Są też tacy, którzy uważają za słuszny podział na starszy i młodszy średniorweski (Taranger 1900).

Abstrahując od obcych wpływów, język używany na terenie Norwegii w późnym średniowieczu nie był jednolity, jak i nie rozwijał się jednakowo w całym kraju. Sformułowanie „język średniorweski” stanowi pewnego rodzaju uogólnienie, które obejmuje przekrój języka używanego w ówczesnej Norwegii. Zawiera w sobie również liczne

cechy języków obcych, z których wiele stało się stałymi elementami współczesnego języka norweskiego lub jego poszczególnych dialektów.

Czy można mówić o badaniu języka średnionorweskiego?

Jak pokazuje przykład rozprawy Åse Wetås jest to możliwe. Wymaga jednak znacznej ostrożności w doborze materiału źródłowego oraz zawężenia badań do końca XV wieku, żeby nie ryzykować włączenia dyplomów o znacznym stopniu zduńszczenia. Pojeście Berga i Mørcka (2013, 2016) jest bardziej zachowawcze i pozwala na precyzyjne postawienie pytania badawczego. U Berga i Mørcka (ibidem) są one również bardziej jednoznaczne. Skupiają się wyraźnie na języku pisanym, który nie odzwierciedla wierne języka mówionego. Dyplomy to dokumenty o naturze przede wszystkim administracyjnoprawnej, mają ściśle określoną strukturę, a ich styl jest mocno nacechowany. Nie reprezentują one również języka całej społeczności. Osoby piśmienne stanowiły niewielki odsetek ówczesnej ludności nie tylko w Norwegii, ale w całej Europie. Możliwość nauki pisania i czytania była zarezerwowana dla wybranych grup społecznych i przede wszystkim mężczyzn.

Dyplomy również dają jednak wiele możliwości badawczych, także interdyscyplinarnych, wychodzących poza językoznawstwo. Coraz dynamiczniej rozwijają się badania socjolingwistyczne nad dyplomami, które stały się wykonalne dzięki możliwości przypisania tekstów konkretnym grupom społecznym. Mimo trudności, które wiążą się z badaniami nad językiem średnionorweskim, zachowane źródła otwierają wiele drzwi do poznawania norweskiego okresu późnego średniowiecza, a sama ich natura może stanowić punkt wyjścia do różnorodnych badań.

Wykaz literatury

- BERG, Ivar. *Eit Seinnemlomalderleg Skrivemiljø: Nidaros Erkesete 1458–1537*. Doktoravhandling, Noregs teknisk-naturvitenskaplege universitet, 2013. Print.
- BERG, Ivar. *Språket som vart norsk: språkhistorie frå urnordisk til 1800-talet*. Oslo: Universitetsforlaget, 2019. Print.
- HAMRE, Lars. *Innføring i diplomatikk*. Oslo: Universitetsforlaget, 2004. Print.
- INDREBØ, Gustav. *Norsk målsoga*. Bergen: John Grieg, 2001. Print.
- MØRCK, Endre. „Forma på det mediopassive suffikset i mellomnorske diplom“. *Maal Og Minne* (2016): 1–30. Print.
- PONTOPPIDAN, Erik. *Glossarium Norvagicum, eller Forsøg paa en Samling af saadanne rare Norske Ord som gemeenlig ikke forstaaes af Danske Folk, Tilligemed en Fortegnelse paa Norske Mænds og Qvinders Navne, det fælles Sprog til Oplysning og Forbedring*. Bergen: Trykt udi Kongel. Majests. Privilegiret Bogtrykkerie af Christoph Kothert, 1749. Print.
- RINDAL, Magnus. „Norsk språk 1350–1500. Gammalnorsk eller mellomnorsk?“. *Historisk språkvitenskap/Historical linguistics*. Red. Ernst Håkon Jahr i Ove Lorentz. Oslo: Novus, 1993, 395–404. Print.
- SANDØY, Helge. „Frå tre dialektar til tre språk“. *Vestnordisk språkkontakt gjennom 1200 år*. Red. Gunnstein Akselberg i Edit Bugge. Tórshavn: Fróðskapur, 2011, 19–38. Print.

- SEIP, Didrik Arup. *Norsk språkhistorie til omkring 1370*. Oslo: Aschehoug, 1955. Print.
- TARANGER, Absalon. *Vort retsmaals historie 1388–1606. Et bidrag til vort skriftsmaals historie*. Kristiania: Cammermeyers Boghandel, 1900. Print.
- TORB, Arne. *Nordiske språk i nordisk og germansk perspektiv*. Oslo: Novus forl, 1998. Print.
- WETÅS, Åse. *Kasusbortfallet i mellomnorsk : ein komparativ studie av proprialt og appellativisk materiale*. Doktoravhandling, Universitetet i Oslo, 2008.
- https://nors.ku.dk/english/research/collections/arnamagnaeen_collection/. 10.4.2026.
- <https://marcus.uib.no/instance/charter/ubb-diplom-0035.html>. 10.4.2026.

ZITIERNACHWEIS:

- KLEJNOWSKA, Maria. „Jak znaleźć norweski w norweskim? Problemy w doborze źródeł do badań językowych w okresie średnionorweskim (1350–1550)”, *Linguistische Treffen in Wrocław* 29, 2026 (1): 489–499. DOI: 10.23817/lingtreff.29-28.